

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדה תימן

נמסר במוצש"ק
בהר - בחקותי
אייר ה'תשע"ג ב'שכ"ד
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

דין "ארכו כהיקפו" בספר תורה, האם דין זה מעכב לכתחילה, והתייחסות לספרי תורה התימניים בעניין זה. גויל וקלף. כל דף בספרי תורה דידן, נגמר בסוף פסוק, ורמזים נחמדים בפסוקים שבראשי הדפים.

"וישלח את העורב", מלשון ערבות.

דין שחיטה ביום טוב, ומה הדין בבהמה שחציה של יהודי וחציה של גוי.

עורבא פרח, ערבות.

קושיות עצומות על דברי החתם סופר במשנה במסכת אבות "הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה וכו'", מיהו רבי שמעון שאמר זאת, ותמיהות על גופם של דברים. סתם ר' שמעון, הוא רשב"י. רמ"ח תיבות בק"ש, בצירוף ה' אלד"יכם אמת. סיום ספר הזוהר והתחלת זוהר חדש.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 331

מספר השיעור בדיסקים – 205

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמות.

השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפני מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

דין "ארכו כהיקפו" בספר תורה, האם דין זה מעכב לכתחילה, והתייחסות לספרי תורה התימניים בעניין זה. גויל וקלף. כל דף בספרי תורה דידן, נגמר בסוף פסוק, ורמזים נחמדים בפסוקים שבראשי הדפים.

אנחנו נמצאים עשרה ימים לפני חג השבועות, זמן מתן תורתנו, ולכבוד זה נאמר בעזרתנו יתברך כמה עניינים הקשורים להלכות ספר תורה, שהוא הדבר הקדוש ביותר שיש לנו, ואין דבר מקודש יותר ממנו.

דיברנו כבר בעבר [מוצש"ק במדבר ה'תשע"א, ומוצש"ק אחרי מות וקדושים ה'תשע"ב], שלפני חג השבועות, ראוי לעסוק בהלכות יום טוב, כשם שלפני פסח עוסקים בהלכות הפסח, ולפני סוכות עוסקים בהלכות סוכה וארבעת המינים, כמו כן לפני חג השבועות שאין בו הלכות מיוחדות, זהו הזמן הראוי לעסוק בהלכות יום טוב, ולכן בעז"ה נדבר גם על עניין הקשור להלכות יו"ט.

הרמב"ם בהלכות ספר תורה תפילין ומזוזה [פרק ט' ה"א] כותב כך, אין עושין ספר תורה לא ארכו יתר על היקפו, ולא היקפו יתר על ארכו. וכמה הוא ארכו? בגויל, ששה טפחים שהן ארבעה ועשרים אצבע ברוחב הגודל שלי"ד. ובקלף, או פחות או יתר. והוא שיהא ארכו כהיקפו. דהיינו, צריך שאורך הספר תורה ישתווה עם ההיקף, והכי רצוי וטוב שיעשוהו מגויל, שאז ארכו יהיה ששה טפחים וגם היקפו יהיה ששה טפחים. אם נעשה אותו בקלף, יהיה הבדל, משום שאם ארכו יהיה ששה טפחים, היקפו לא יצא אותו דבר, כיון שהקלף הוא דק יותר מהגויל. הרי עור הגויל כולל גם את הקלף וגם את הדוכסוסטוס, לכן הוא עבה, והיחס בין ההיקף והאורך משתווה. אבל בקלף, כיון שהוא דק, קשה לשער בדיוק, ולכן זה יכול להיות יותר או פחות. ממשך הרמב"ם ואומר, וכן אם עשה בגויל פחות מששה ומיעט את הכתב, או יתר על הששה והרחיב בכתב עד שהיה ארכו כהיקפו, הרי זה כמצוה.

מקור הדבר בגמרא בבא בתרא [דף י"ד ע"א], תנו רבנן, אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על היקפו, ולא היקפו יותר על ארכו. שאלו את רבי, שיעור ספר תורה בכמה? אמר להם, בגויל, ששה. בקלף, בכמה? איני יודע. רב הונא כתב שבעים ספרי דאורייתא, ולא איתרמי ליה אלא חד. הוא כתב שבעים ספר תורה, כנראה בכל פעם הוא ניסה, אולי הפעם יצליח לעשות שיהיה האורך וההיקף שווה, אבל זה לא יצא לו. אבל מכל השבעים ס"ת שכתב, הוא הצליח רק באחד. מאידך, רב אחא בר יעקב כתב חד אַמְשָׁא דעיגל, ואיתרמי ליה. בספר תורה הראשון שהוא כתב, כתבו על עורות של עגלים, ונזדמן לו, עלתה בידו. הצליח לעשות כפי השיעור. אבל כיון שזה משהו מיוחד, יהבו ביה רבנן עינייהו, ונח נפשיה. שלטה בו עין הרע, כיצד הצליח לעשות זאת? ולכן הוא נפטר. אמרו ליה רבנן לרב המנונא, כתב רב אמי ארבע מאות ספרי דאורייתא. אמר להו, לא. לא יתכן שכתב ארבע מאות ספרי תורה. דלמא תורה צנה לנו משה [דברים ל"ג, ד'] כתב. הוא לא כתב את כל הספר תורה, אלא רק את הפסוק הזה. בכל אופן, דין זה שצריך לכתוב ספר תורה 'ארכו כהיקפו', זאת הלכה שבמשך כל הדורות התקשו לקיימה, וכפי שאנו רואים כבר בגמרא, אפילו רב הונא הצליח רק בספר תורה אחד מתוך שבעים. ויש גורסים שאפי' באחד מהם הוא לא הצליח. והרמב"ם מקדיש כאן את חצי הפרק, בכדי להסביר איך לעשות זאת, בכדי שיצא ארכו כהיקפו.

בכדי שאנו נבין זאת, נדגים את הדבר באופן מוחשי. [מרן שליט"א מדגים זאת בפני הציבור, שאע"פ שבעין לא נראה שארכו כרחבו, אבל במדידה הדבר יצא במדויק] כידוע, כל דבר שיש ברחבו טפה, יש בהיקפו שלשה. לומדים זאת מהים שעשה שלמה ועיין עירובין דף י"ד ע"א. דהיינו, אם הרוחב הוא טפה, אזי ההיקף הוא פי שלשה. אמנם בחשבון המדויק זה יוצא 3.7, אבל בהלכה מתייחסים

שערי יצחק – השיעור השבועי

נִתְּתִי לָכֶם [משלי ד', ב'], וכן טוב לי תורת פיך ותהלים קי"ט, ע"ב, והקב"ה נקרא טוב ותהלים קמ"ה, ט"ז, ומשה רבינו נקרא טוב [שמות ב', ב']. בהרבה תיגאן כל דף מתחלק לשלשה דפים, ובכל דף יש שבע עשרה שורות, בסה"כ הם חמשים ואחת שורות.

הרמב"ם ממשיך ומפרט כיצד לעשות את העורות, ויחלק אצבע אחד מהן בקנה לשנים ולשלשה ולארבעה חלקים, כדי שידע בו שיעור חצי אצבע ורביע אצבע וכו'. ובהלכה ה', ואח"כ לוקח עורות אחרות שנים או שלשה לבדוק בהם שיעור הכתב וכו'. ובהלכה ו', ואחר שכותב הדף שבודק בו לפי מה שירצה, ימוד רוחב הדף באצבעות הקנה וכו'. וצריך גם לחשב את הרווחים שבין דף לדף, משום שישנם דפים הגדולים יותר, כגון שירת הים ושירת האזינו. ומחשב אם עלתה כל התורה לפי מניין הדפים וכו'. אח"כ מפרש הרמב"ם מהו גודל הרוחב, ואח"כ הוא עושה את החשבון בכדי שיהיה ארכו כהיקפו.

ובהלכה י' אומר הרמב"ם, ספר תורה שכתבתי אני, רוחב כל דף ודף מדפיו ארבע אצבעות, ושירת הים ושירת האזינו רוחב כל דף משתיהן שש אצבעות, ומניין השיטין שבכל דף ודף אחת וחמישים, ומניין הדפין של-כל הספר מאתים וששה ועשרים דף. דהיינו, רכ"ו דפים. כך בדיוק מספר הדפים בספרי תורה שלנו, כי קדמונינו העתיקו את הספר תורה בדיוק כפי שעשה הרמב"ם. וסימניך, 'רפ"ו' דְּבָרָיו מְשֻׁמָּן ותהלים נ"ה, כ"ב. דברי השם יתברך. ויש אומרים סימן אחר, אַרְפֵּה מֵאָרֶץ מִדֶּה ואיוב י"א, ט"ז, 'ארכה' גימטריא רכ"ו. מדת התורה, רכ"ו. וישנם כאלה שנותנים רמז, ממה שאומרים בספר תורה 'ברכו את י"י המבורך', 'ברכו' היינו, פָּה רכ"ו, כלומר שבספר תורה זה יש רכ"ו דפים. הדבר קיים רק בספרי תורה שלנו, כיון שאנו עושים חמשים ואחת שורות. מצד אחד בגלל זה בס"ת שלנו האותיות יותר קטנות, כי הדף יותר מלא, אבל מספר הדפים הוא מצומצם. משא"כ בעדות אחרות שעושים ארבעים

לזה כפול שלשה. והרמב"ם [פירוש המשנה לעירובין פ"א משנה ה'] כבר כותב, שהחשבון אינו מדוייק, משום שאי אפשר לדייק זאת, חשבון זה אף פעם לא נגמר, כי אי אפשר לצמצמו ממש עד הסוף. לכן על פי ההלכה, היחס הוא פי שלוש.

הרמב"ם כותב כאן באריכות בפרק הזה ופ"ט מהלכה א' עד הלכה י"א, וגם בתשובותיו [תשובה קנ"א] הוא מאריך בעניין זה, כיצד לעשות את הספר תורה בכדי שיצא ארכו כהיקפו. הוא כותב בהלכה ג' כך, כיצד יתכוון אדם עד שיעשה הספר ארכו כהיקפו, מתחיל ומרבע העורות בשווה, תעשה את העורות שווים, ועושה רוחב כל עור מהם ששה טפחים קצב אחד לכל אחד, ואחר כך גולל העורות בשוה ועושה מהן כרך אחד וכו'. ובהלכה ד', ואח"כ יעשה כנה שוה, יהיה אורכה ארבעים או חמשים אצבעות וכו'. 'כנה' היינו, כמין לוח. אצלנו היו משתמשים בזה בשביל לעשות את השרטוט, אבותינו היו עושים משהו הנקרא בשם מסטר"ה, דהיינו לוקחים לוח עץ ושמים עליו חוטים מהודקים, ואח"כ לוקחים את הגויל או הקלף ומלחיצים אותו על החוטים, ועל ידי כך נעשות השורות. כנראה לכן אנחנו לא קוראים לזה שרטוט, בשי"ן שמאלית. אצלנו זה לא שריטות, לא שרטו אותם עם משהו חד כדי לעשות את השורות, אלא על ידי לחיצה. שרטוט בשי"ן ימנית, לקחו חוטים עבים וחזקים, ועשו עמם כמה שורות שרצו. בשביל ספר תורה, עשו חמשים ואחת שורות. למגילת אסתר, עשו עשרים או עשרים ואחד שורות. ולתפילין, עשו כמה שצריך. וכן לספרים שנכתבו על נייר, או גט וכדומה.

שאלה מהציבור: מדוע בספר תורה עושים חמשים ואחת שורות?

תשובת מרן שליט"א: אצלנו בספר תורה עושים חמשים ואחת שורות, וסימנך נ"א, אין נא אלא לשון בקשה וסנהדרין דף מ"ג ע"ב. חמשים ואחד זה שלש פעמים 'טוב', לפי שהתורה נקראת טוב, שנאמר פי לקח טוב

ושתים שורות, יוצא להם בערך רמ"ה דפים. בכל אופן אומר הרמב"ם, ואורך כל הספר אלף ושלש מאות וששים ושש אצבעות בקירוב.

ובהלכה י"א הוא אומר, אלו השש אצבעות היתרות בחשבון לגליון שבתחילת הספר וסופו, הרי בהתחלה העמוד הראשון הוא ריק, והעורות שכתבנו בהם עורות אילים. ובזמן שתריצה לכתוב על פי המדות האלו או קרוב להם מעט, הן חסר דף אחד או שנים או שלשה, או יתר דף אחד או שנים או שלש לא תיגע, ולא תהא צריך לחשבון אלא מיד יבא לך ארכו כהיקפו.

דהיינו, הרמב"ם סלל מסילה, הוא אומר תראה איך עשיתי, לקחתי עורות של אילים, וכתבתי כך וכך, וזהו מספר הדפים, וכך יצא החשבון.

בעל הגהות מימוניות אומר [שם, אות ד'], שהוא עשה כך, אבל לא הצליח לו. לא עלתה בידו. בקיצור, זהו דבר מסובך. לכן כותבים הפוסקים, שדבר זה הוא רק למצוה. עד כדי כך שהם כותבים, שכיון שהרבה ניסו ולא הצליחו, א"כ זה כשעת הדחק, כי במציאות לא הצליחו, לכן ה'לכתחילה' אצלנו הוא ה'דיעבד'.

יש לברר, אכן מה הדין? האם הדבר מעכב, או שלא?

לכאורה ברור שאין זה מעכב, כי אם זה היה מעכב, כמעט ואין לנו ספר תורה כשר. כבר הרמב"ם כותב מפורש ובהלכה ב"ג, וכל השיעורין האלו, למצוה. ואם חיסר או הותיר, לא פסל. אומר הכסף משנה, מה המקור לדברי הרמב"ם? הרמב"ם דייק, לא כתוב 'אם עשה, פסול', אלא כתוב 'ש'אין עושין, משמע שזהו רק לכתחילה. ואעיקרא, לא מסתברא שרב הונא כתב שבעים ספרי תורה וכולם פסולים, הרי הוא הצליח רק בס"ת אחד, א"כ לא מתקבל כל"כך על הדעת שכל היתר היו פסולים. לפי הגירסא בספרים שאצלנו, כתוב שהזדמן לו כך בספר תורה אחד, אבל ישנה גירסא שאפילו בס"ת אחד לא הזדמן לו כך.

וכך נפסק להלכה. אמנם יש האומרים [ע"י בחי הריטב"א בב"ב דף י"ד ע"א] שזה פסול, אבל להלכה אומרים הרמב"ם ומרן, שספר תורה אפילו שאין ארכו כהיקפו, כשר. ורק לכתחילה, יש לעשותו ארכו כהיקפו.

מה העניין לעשות בספר תורה ארכו כהיקפו? לכאורה הטעם הוא, משום שכך היה בלוחות הברית. הגמרא שם בהמשך דנה לגבי מדות הארון שעשה משה רבינו, אַמְתִּים וְחֻצֵי אֲרָבֹ [שמות ל"ז, א'], אומרת הגמרא, הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועבין שלשה. א"כ כיון שאורך הלוחות היה ששה ורחבם ששה, היינו ארכו כרחבו, לכן גם אנו עושים ארכו כהיקפו.

הטעם שהלוחות נעשו כך, בודאי יש בכך סודות נסתרים. אנו מזכירים זאת גם בשמחת תורה, בפיוט 'אשר בגלל אבות' [בשמחת תורה], 'ימין י"י טפחיים בלוחות, וימין משה טפחיים בלוחות. כי אורך הלוחות ששה טפחים, וטפחיים מפורש בין יד ליד'. א"כ טפחיים של'הקב"ה, ועוד טפחיים של'משה, והפרש טפחיים בין אחד לשני. כך חשבתי. ואכן מצאתי כי כבר מהרש"א כותב זאת במפורש, נראה דנתנו לתורה הא"י שיעורא, כעין הלוחות שהיו אורכן שישה ורחבן ששה כדלקמן, והכי נמי אורך ספר תורה והקיפו ששה כעין רוחב הלוחות. אבל למה איננו יכולים לעשות לס"ת עובי שלשה? מיהו עביו של'ספר תורה לא היה שלשה כעין הלוחות, דזה אי אפשר, כיון דהיקפו ששה. על כרחך בעובי לא הוה רק שני טפחים. לכן חייב להיות שיהיו רק שני טפחים, ואז ההיקף יכול לצאת ששה. וכ"כ במעדני יום טוב על הרא"ש.

בספר הבונה על עין יעקב [על הגמרא שם] כותב טעם אחר, לרמוז כי תורת ה' תמימה, היה דברי חכמינו ז"ל שיהיה ספר תורה ארכו כהיקפו, דהיינו שלימה שוה וצודקת מכל צדדיה. כלומר, להראות שהספר תורה מושלם מכל אופניו וצדדיו, מכל צד שאתה בודקו הוא תמים. התורה כוללת הכל, חובקת זרועות עולם, מושלמת באופן מופלא מכל

שערי יצחק – השיעור השבועי

שאלה מהקהל: הספר תורה בדרך כלל מחולק לשניים, גלול חלק לצד ימין וחלק לצד שמאל, אם כן מה שייך בזה נוי?

תשובת מרן שליט"א: אתה צודק. אבל כנראה מדברים כשהס"ת נמצא בפרשת 'בראשית' או ב'זאת הברכה', שאז הספר תורה שלם. ובעצם בלאו הכי הרי הספר תורה צריך להיות בתוך תיק עץ, וגם בזמן חז"ל כך היה [כמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שע"ה חיו"ד הל' כתיבת ס"ת אות קל"ב ד"ה מנהגינו]. א"כ לא רואים את המדה שלו, אבל צריך שבשלמותו הוא יהיה כך.

בכל אופן מובא באחרונים, שהרמב"ם השתדל מאד בדבר זה, בגלל חסידותו וחכמתו. דהיינו, מצד אחד הרמב"ם היה חסיד, רצה לקיים את המצוה בשלמות, לעשות רצונו יתברך. למרות שהדבר אינו מעכב, לכן הרמב"ם עשה מאמצים גדולים מאד, גם לעצמו וגם לעיני כל ישראל, וגם כשמישהו שאל אותו איך לעשות זאת, הוא כתב לו תשובה מפורטת באריכות לפרטי פרטים כיצד יש לעשות, משום שהוא הבין שלאנשים יהיה קשה לעשות זאת. ומצד שני הרמב"ם השתמש בחכמתו הרבה, כי בכדי לעשות זאת צריך לדעת את תורת החשבון, זו חכמה מיוחדת מצד ההנדסה, לתאם זאת בצורה מדוייקת, כי משמע שהדבר צריך להיות ממש בצמצום, וזהו דבר שקשה מאד להשיגו, כי הוא משתנה לפי עובי הכתב ועובי העור, וכדומה.

הרה"ג יעקב כחלון הי"ו מזכרון יעקב, שלח לי שאלה מעניינת בנושא זה. שם משפחתו 'כחלון', הם באו מטריפולי, אבל כנראה מקורם הוא מתימן, ממשפחת כוחלאני. דהיינו מהעיר 'כוחלאן'. הוא אמר, שהוא הצליח לעשות שיהיה ארכו כהיקפו בספרי תורה שלזמנינו. הרי היום כשכותבים ספר תורה, לא חושבים על זה בכלל ולא מדקדקים בזה, מאחר וכבר התייאשו. אבל הוא התאמץ והשתדל, הוא בקי ומומחה בדבר, ועוסק

הבחינות, הפלא ופלא. אכן, כשם שאי אפשר לשכל האנושי להגיע עד התמימות והשווי אשר לה, כך קשה מאד לעשות צלם ודמות תבניתה באופן זה. ומכמה ספרי תורה שעשה רב הונא, לא יצא לו מהם רק אחד. דהיינו, לבני אדם קשה להגיע ולהבין את שלמות התורה.

לפי דבריו, לא מובן מדוע קבעו שיהיה בגויל דוקא 'ששה'. הוא רק הסביר למה ארכו כהיקפו, אבל למה דוקא 'ששה'? לזה צריך להוסיף ולומר כפי שכתב מהרש"א. א"כ יש בכך שתי דרגות, רצוי שיהיה 'בגויל ששה', אבל אם הדבר לא מסתדר, כל מדה אחרת היא טובה, ובלבד שהאורך וההיקף יהיו שווים. אם האורך שבעה, שגם ההיקף יהיה שבעה. ואם האורך חמשה, שיהיה ההיקף חמשה. הגודל לא משנה, העיקר שיהיה ארכו כהיקפו בכל דרך שהיא.

ישנם פוסקים האומרים, שהעניין הוא מצד הנוי של ספר תורה, כי אם תעשה ספר תורה שהוא ארוך מדי והיקפו יהיה צר, הדבר לא מכובד. ואם תעשה מספר שורות מועט, בכל דף עשרים שורות, הספר יהיה עבה, זה גם כן לא מתאים. דוגמא לדבר, אדם שהוא גבוה מדי ורזה, זה לא הכי יפה. או אם אדם שמן וננס, זה ג"כ לא נאה. כך מבואר בנימוקי יוסף, ובקריית ספר להמאירי. וכך כותב בפשיטות רבי יונה לאנדסופר זצ"ל בעל בני יונה וי"ד סימן ער"ב, סעיף א"ן. הוא לא נכנס לטעמים שאמרנו, אלא אומר כך, שיערו חז"ל, שנוי הספר הוא שיהיה ארכו וחוט המקיפו לאחר שנתפרו היריעות ונגללו בדוחק ובצמצום שוה, כדי שיהיה ערך ארכו ועביו שוה, שאין נוי לספר שיהיה קצר ועב או ארוך ודק מאד, שנראה כבעל מום. ובארוך כתב הבני יונה, כי עניין זה מפני שרצו חז"ל לתת שיעור ממוצע לכתב, שלא יכתוב דק מאד, ולא גס מאד. [ע"ע מתוק מדבש על הזוה"ק פ' עקב דף קע"ו, בעניין ששה טפחים של ס"ת, ובעניין ווי העמודים].

בעניינים רבים של ספר תורה, הוא גם משתדל בעניין של הגיול כפי שדיברתי בחול המועד ובמעמד הגדול של הקבלת פני רבו ברגל והכתרת חתני שע"ה, הוא עושה מאמצים גדולים בנושא זה, אמנם הם נתקלו בכל מיני תקלות בעניין התיקון וכדומה, ולעת עתה הדבר עדיין לא יצא לפועל, עד שיצליחו להתגבר על כל הקשיים, יהי רצון שיזכו לעשות זאת, שיהיה גיול מן המובחר לס"ת, שמיוצר על ידי אנשים מהימנים.

בכל אופן הוא טען לי כך. בשלמא בזמנו בתימן שרוב ספרי תורה היו על הגיול, וארכו והיקפו היה כמעט אותו הדבר, אמנם לא מדויק אבל קרוב. הוא בדק ומצא כך בספרי תורה ישנים מתימן הכתובים על גיול, שהם הרבה יותר משה טפחים. אך מאז שעברו לכתוב ספר תורה גם על קלף, האורך וההיקף רחוקים אחד מהשני. דהיינו, ההיקף הוא הרבה פחות מהאורך, כיון שהקלף הוא דק. והוא טוען, שהוא הצליח לעשות תיקון ספר תורה לפי מאתים ארבעים וחמשה דפים, כמו שמקובל היום אצל הספרדים, ויצא לו ארכו כהיקפו. כך הוא כותב, תהילות לאל עליון, מצאתי שיעור, עם הקלפים הנמצאים בזמנינו, שיוצא הספר תורה גבהו כהיקפו. וכן עשינו מעשה. וכבר יצאו מתלמידי שלש עשרה ספרי תורה ששיעורם כך. שלש עשרה ספרי תורה, הצליחו לעשות במדויק ארכו כהיקפו. אשריהם ואשרי חלקם. אמנם לא כפי המסורת של-תימנים, שזה חמשים ושבע יריעות ורכ"ז דפים, אלא ששים ושתים יריעות ורמ"ה דפים, כפי שנוהגים רוב הספרדים.

שאלה מהקהל: כמה שורות הוא עשה?

תשובת מרן שליט"א: ארבעים ושתים. כך זה בדרך כלל בספרי התורה שלהם. וסימנך, י"י ב'ס' סיני בקדש [תהלים ס"ח, י"ח]. יש במנין השורות כמה דעות, ישנם כאלה שעושים ע"ב, כנגד שבעים ושתים זקנים. ישנם כאלה עושים צ"ח, כנגד צ"ח קללות, וכו'. יש בזה

רמזים שונים, כפי שמובא במסכת סופרים [פ"ב ה"ו].

א"כ הוא שואל כך. הרי הדין של ארכו כהיקפו, הוא מדינא דגמרא. אכן אין זה מעכב, אבל למה התימנים יעשו חמשים ואחת שורות ורכ"ז דפים שזה רק מצד מנהג ומסורת, בגמרא אין לזה שום מקור, לכאורה יותר חשוב לקיים את דינא דגמרא של ארכו כהיקפו.

הרי בספרי התורה שלנו, ישנם דברים מיוחדים. כגון, שכל דף מסתיים בסוף פסוק, וכל ספר מתחיל בראש הדף, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרֹאשׁ הַדָּף, וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בְּרֹאשׁ הַדָּף, וְכֵן בְּמִדְבָּר, וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים, דהיינו הספר תורה מסודר שארבע השורות שבין ספר לספר נגמרות תמיד בסוף הדף, וזה בלי שיארכו ויקצרו את האותיות, זה לא נעשה בלחץ, וכך היא המסורת דורות על גבי דורות. כבר דיברנו על כך בעבר באריכות ומוצש"ק יתרו ה'תשע"א, שבספרי תורה שלנו ישנם כמה דברים, שרואים ממש שזה 'כנתינתו מסיני'. כגון הפסוק בתוכחה בפרשת כי תבוא, יוֹלֵךְ יְיָ אִתְּךָ וְאֵת מִלְכָּךָ אֲשֶׁר תִּקַּם עֲלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָ אֹתָהּ וְאֲבֹתֶיךָ [דברים כ"ח, ל"ו] (מרן שליט"א קורא פסוק זה בכינוי, 'אותו ואת מלכו'), ובזמן יאשיהו המלך נמצא פסוק זה בראש הדף [עיי'ן יומא דף נ"ב ע"ב, ובפרט במצודות דוד על מלכים ב' פרק כ"ב בשם מדרש חז"ל], ודבר זה נמצא רק בספרי תורה שלנו, שפסוק זה בראש הדף. וכן הפסוק וַיִּשְׁחַט בפרשת צו [ויקרא ח', ט"ו] כתוב במסכת סופרים [פ"ט ה"ג] שזהו 'חצי הפסוקים של-תורה', ואמרנו כבר שזה לא 'חצי התורה בפסוקים', אלא צ"ל 'חצי התורה בדפי', כמו שכתבתי בס"ד בהרחבה בס' האותיות המשונות בתורה. ודבר זה קיים רק אצלנו. דהיינו, יש קי"ג דפים מימינו, וקי"ג דפים משמאלו, ופסוק וַיִּשְׁחַט באמצע. הדבר ממש הפלא ופלא. וחזן מזה, ישנם עוד כמה פסוקים, שיש בהם

שערי יצחק – השיעור השבועי

זוהי טענתו וכך הוא כתב לי, שאלתי, מדוע לא מקפידים עדת קודש התימנים לעשות את הספר תורה הכתוב על קלף גבהו כהיקפו, אחרי שמהגמרא חזינן וכו', וכן הרמב"ם חיפש למצוא פתרון וכו', וגם המאירי השתדל בזה בספר קרית ספר שלו ומאמר ג', דף כ"ז ע"ב. לפני כמה שנים שמעתי מחכם אחד, שאולי התימנים לא רצו לשנות ממה שקיבלו מסורת במספר השיטות ובמספר העמודים. אבל זהו לא תירוץ. הוא בא וטוען יותר מכך, מה תגיד לך? שזאת המסורת? אבל הרי בזמן שכתבתם על הגויל, יצא לכם ארכו כהיקפו. רק מקרוב, שיניתם לכתוב על קלף. א"כ זה לא נקרא שישנה מסורת כך, כיון שמאז ששינו לכתוב על קלף, רק מאז לא התייחסו לנושא ארכו כהיקפו. כך הוא טוען בסוף, כל זה יכול ליישב, אם היו כותבים הסופרים התימנים הס"ת על קלף מהתקופה הקדומה, אז היינו יכולים לומר שהקדמונים ישבו על המדוכה, והחליטו שזה יותר חשוב. אבל המציאות לא היתה כך. בדורות שעברו, כולם כתבו על הגויל. רק חלק מהסופרים במאה שנים האחרונות וקצת יותר עברו לכתוב ספר תורה על הקלף, ולא שמענו שגזרו אומר להמשיך במעשה זה, כדי לא לשנות את המסורת. לכן עתה, ילמדנו רבינו את דבר המשפט, על הדין והאמת.

לכאורה זאת שאלה טובה. אבל ישנה גם תשובה טובה. ברוך השם. עניתי לו (בעל"פה, דרך הטלפון), שיש עניין שהס"ת יכתב דוקא כך, כדי שלא ניכשל באיסור דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בעל פה גיטין דף ס' ע"ב. דהיינו, בספרי תורה של"עדות אחרות, שאינם מקפידים כמונו שכל דף בספר תורה יגמר בסוף פסוק, א"כ באמצע הפסוק הם עוברים מדף לדף. לפעמים הקורא רוצה לראות מה כתוב בהמשך הפסוק, ולפעמים אפילו יש טעם המחבר בין המלים, ממילא הוא קורא כמה מלים בעל פה. אמנם הוא ראה את המלים הללו, אבל בזמן שקרא הוא

רמזים ועניינים מסויימים, וכתבם בראש הדף. למשל הפסוק 'יהודה אתה יודוך אחיך' [בראשית מ"ט, ח"ו], הוא גם כתוב בראש הדף, לכבודו שהוא ראש שבטי ישראל. אמנם כולם נוהגים כן, מפני שזהו אחד מסימנים של ב"ה שמ"ו, אבל למשל הפסוק וַיִּבְרָא אֱלֹדִים אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ [בראשית א', כ"ז], הוא בספרי תורה דידן בראש הדף. לכבוד אדם הראשון, שהוא נזר הבריאה. וכן הפסוק וַיֵּרֶד י"י עַל הַר סִינַי [שמות י"ט, כ"ז], נמצא בראש הדף, חידשנו בס"ד כי זה בא להגיד, שאל תחשוב שהקב"ה ח"ו ירד, אלא זאת הגדלות שלו. וכן הפסוק וַיֹּסֶף הַנֶּרְדִּי מִצְרַיִם [בראשית ל"ט, א'], הוא בראש הדף, לומר לך שמהירידה הזאת הוא עלה לגדולה. וישנם עוד הרבה רמזים בדברים מסויימים. גם הפסוק וְאֵת בֵּית הַיְעֲנָה וַיִּקְרָא י"א, ט"ז נכתב אצלינו בראש הדף, בפרשת שמיני, לרמוז על מנהג תלייתה של ביצת בת יענה בראש בית הכנסת, סמוך להיכל, כדי לעורר את הלבבות בעת התפילה. כפי שנלע"ד, וכמו שכתוב אצלי בספר נפלאות מתורתך בהרחבה.

אולם הכל הם רמזים, ולא הלכות, אין שום חובה כזאת. אם כן לכאורה, דין 'ארכו כהיקפו' שהוא מדינא דתלמודא, ונפסק להלכה ברמב"ם [שם] ובשו"ע [יו"ד סימן ע"ב סעיף א'], שחובה להשתדל לעשותו, משא"כ עניין מספר השורות הוא רק מנהג, ומהרמב"ם משמע שהוא לא הקפיד במספר השורות שכתובות במסכת סופרים, ובספרי הגאונים לא ראינו בשום ספר שלפני הרמב"ם שכתוב 'חמשים ואחת שורות'. כתוב למשל 'ארבעים ושתים שורות', והביאו רמזים לכל מיני דברים, כמו שהבאנו ממסכת סופרים, אם כן חזינן שהרמב"ם לא הקפיד במספר השורות, והעיקר שיהא לו ארכו כהיקפו.

א"כ לכאורה בגלל שאנחנו התימנים מקפידים על מספר השורות, אנו מפסידים את עיקר הדין של ארכו כהיקפו.

הוציאם בעל פה. לכן על ידי שאנו עושים שכל דף בספר תורה נגמר בסוף פסוק, אנחנו ניצולים ממכשול זה.

מי אמר שזאת הסיבה? אמרתי לו, כבר כתבתי לפני ארבעים שנה את העניין הזה. אל תחשוב שאנחנו ממציאים, כבר כתבתי זאת בספר "תולדות יצחק", שזהו אחד מהספרים הראשונים שהוצאנו לאור בעז"ה, ונקוה שנוכה להוציאם לאור מחדש.

שאלה מהקהל: לכאורה הדבר הוא עוד מלפני דינא דגמרא, כי כבר מזמן הנביאים רואים שהספר תורה היה כמנהגינו?

תשובת מרן שליט"א: אכן, כך הם עשו, אבל זאת לא מפני שכך היא הלכה לעיכובא. כל הדברים הללו, ה'ציצים ופרחים' וה'פרפראות' האלה, יכולים להצטרף רק אחרי שמקיימים את ההלכה. רק אחרי שאנחנו נבסס זאת מבחינה הלכתית, שיש עניין לעשות כך בדווקא, אז נוכל להביא את כל הדברים האחרים בתורת תוספת, אבל קושייתו היא שאי אפשר לעשות את הטפל עיקר ואת העיקר טפל.

כך כתבתי בס"ד [תולדות יצחק דף ט"ז], לטעם הדבר. למה עושים זאת? שמעתי מפי רבני תימן, שהרי אסור לקרות אפילו אות אחת שלא מן הכתב, זהו דבר המפורש בגמרא [גיטין שסו וכן פסקו הרמב"ם ותפלה פ"ב ה"ח] והשו"ע [או"ח סימן מ"ט ס"א], צריך לדעת את ההלכה הזאת, כך לשון הרמב"ם, והוא שלא יקרא על פה שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תיבה אחת. אמנם לשון הגמרא הוא, 'דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה', אפשר להסביר ש'דברים' היינו, נושא או ענין, ואכן כך ישנם המפרשים ועיין בית יוסף שם, ומהר"ל מפראג, ושע"ה סימן א' סעיף ז', אבל הרמב"ם כותב במפורש, שאפילו תיבה אחת אסור לקרוא שלא מן הכתב. דהיינו, כשאדם קורא בספר תורה, אפילו שהוא יודע את המלה בעל פה, הוא צריך לקרוא מתוך הספר תורה, ולא

לקרוא בעל פה. ולפי הרשב"א, אפילו אות אחת אסור.

פעם תלמיד חכם אחד טען, כיצד אצלינו הילדים הקטנים עולים לספר תורה לעליית ששי? הרי הפסוקים כבר שגורים להם בפה מרוב שינון, א"כ מצוי שהם קוראים בעל פה, אינם מסתכלים מלה במלה בתוך הספר. השבתי לו בס"ד, אתה צודק, אכן אסור לקרוא בעל פה, אבל רק הקורא שעשה זאת עבר על איסור, אולם הקהל יצא ידי חובה בקריאה זו, כמבואר בחקרי לב סי' י"ג בשם הראנ"ח. וכאן הרי המדובר בקטן שהוא פטור, לכן לא נקפיד עליו ולא נבטל את קריאתו בשביל חשש זה. אנחנו יצאנו ידי חובה, והקטן, אין עון על צוארו. וכמ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"א סי' קס"ד ד"ה והשבתי.

המשכתי וכתבתי כך [שם בתולדות יצחק], והעולה לתורה, כשהוא עומד בקריאתו בתיבות האחרונות שבסוף הדף, מחמת שהוא צריך לידע ההמשך שבראש הדף הבא כדי שיקרא בטעמים כפי הראוי, מביט שם, ואת התיבות שבסוף הדף קורא על פה, כפי שידוע לכל מי שמורגל בקריאת התורה. שמעתי הרבה קוראים אצל האשכנזים, שאינם מקפידים על דבר זה מחוסר ידיעה, אינם שמים לב, הם קופצים לדף הבא מבלי שיקראו את סוף הדף הקודם מתוך הכתב. ובכדי למנוע הדבר, סודר שכל סוף דף יהיה גם סוף פסוק.

ובעצם כבר בעל שערי אפרים בזמנו העיר זאת, בזמנו אולי הקפידו בזה יותר, אבל הוא מעיר על דבר דומה [בשער ג' סעיף ג'] וכותב כך, הקורא, יש לו לתת לב להבין הסדר, שיקרא עפ"י פירוש רש"י וכו'. וכשיגיע קרוב לסוף העמוד, לא יניח הסגן לקרב העמודים, כי לפעמים מחמת זה קורא תיבה אחת או שתיים שבסוף העמוד בעל פה מחמת הרגל לשון, ואינו נכון. כנראה מי שעזר לקורא, היה מקרב לו את העמוד, בכדי שהוא יוכל לקרוא.

שערי יצחק – השיעור השבועי

”וישלח את העורב”, מלשון ערבות.

היום עמדתי על רמז חשוב שראיתי בספר שפתי כהן, הדבר קשור למה שאדבר בהמשך השיעור בע”ה, לכן אני אקדים כבר עכשיו פרט זה. בעל שפתי כהן [בפירושו לתורה] כותב רמז מעניין על הפסוק וַיִּשְׁלַח אֶת הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יְצוֹא וְשׁוֹב עַד יִבְשֹׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ [בראשית ח, ז]. יש התעוררות ורמז לגלגול האדם כדעת חז”ל באלו ארבעה שלוחים, וישלח את העורב רמז על הגוף, שהוא עירבון שלא יחטיא הנפש ולא יטמאה ולא ילכלכה בחטאים ובעוונות, ולזה ‘ערב’ כתיב, דהיינו חסר וא”ו. ערב, לשון ערבות.

דרך אגב, אנחנו מבדילים בין ערב לבין ערב, צריך לדבר על נושא זה, כיון שאנחנו מבני יהודה, דקפדי אלישנא [עיין עירובין דף נ”ג ע”א]. הדבר אינו לחנם. יש עניין להקפיד על הדקדוק גם בלימוד התורה שבעל פה, אבל לצערנו, זה ‘עיר פרוצה אין חומה’ [משלי כ”ה, כ”ח]. הדור הזה כבר כמעט אינו יודע, חוץ מבודדים. צריך להבדיל בין המשמעויות. למשל, יש ישוב, ויש ישוב. אנחנו אומרים ‘בני הישובים’, לא הישובים. ישוב זהו ישוב הדעת, וכאן זה נקרא ישוב. דוגמא נוספת, יש פִּשְׁפֹּשׁ, ויש פִּשְׁפֹּשׁ, מה ההבדל ביניהם? יש פִּשְׁפֹּשׁ במעשיו, חוזר בתשובה. ויש מין חרק הנקרא בעברית פִּשְׁפֹּשׁ, פִּשְׁפֹּשִׁים, אבל אנחנו אומרים פִּשְׁפֹּשׁ, פִּשְׁפֹּשִׁים. ואם זה חלון קטן אומרים פִּשְׁפֹּשׁ. מי שיראה בספרים הישנים, אפילו במאירי הדפיסו אות יו”ד אחרי האות שי”ן [עיין מאירי מסכת מדות פרק ראשון], מוכח שכך קראו הקדמונים, השי”ן בצירי.

בכל אופן אומר הש”ך, וישלח את הערב, הפירוש הוא, שגוף האדם ערב על הנשמה. אם אדם ח”ו חוטא, הנשמה חוטאת, והגוף מקבל את העונש. לכן כתוב חסר וא”ו, רמז על הגוף שהוא עירבון, שלא יחטיא הנפש ולא יטמאה ולא ילכלכה בחטאים. ויצא יצוא וישוב, הרי הגלגול, הן פֶּל אֱלֹהִים יַפְעַל אֵל פְּעָמַיִם שְׁלוֹשׁ עָם גָּבֵר [איוב ל”ג, כ”ט], אדם חוזר

אבל הוא אומר, בגלל שאתה מקרב לו את העמודים, הקורא קופץ ומסתכל בעמוד הבא. יותר טוב שיקרא עד הסוף, עד שיגמור, ואח”כ יקרא את ההמשך, ואפילו אם תהיה קצת הפסקה קלה. דהיינו, אם קוראים בספר תורה כזה, שאין סוף פסוק בסוף העמוד, א”כ אין ברירה אחרת, הקורא חייב לקרוא עד סוף העמוד, ואחר כך להמשיך בעמוד הבא. אינו יכול לומר כמה מלים בעל פה, על סמך מה שראה מקודם. בזמן הקריאה ממש, הוא צריך להסתכל מתוך הספר את המלה שהוא קורא. חשש זה, הוא הרבה יותר חשוב מדין ‘ארכו כהיקפו’, משום שזהו כבר עניין של איסור. ‘אסור’ לומר דברים שבעל פה.

לאחר דברים אלו, אנו יכולים להוסיף את כל הדברים האחרים שאמרנו, בשבח מסורת ספר תורה שלנו, שמניין הדפין הוא רכ”ו, וכן שהפסוק נגמר בסוף הדף. ואם נדייק יותר, אמנם לא בטוח שספר תורה שכתב משה רבינו היו בו חמשים ואחת שורות, אבל ישנן ראיות, שהפסוקים שנמצאים אצלנו בתחילת הדף, היו גם אצלנו. דהיינו יכול להיות שהיו אצלו ארבעים שורות או שבעים שורות, אינני יודע כמה שורות היו שם, אבל הכל היה באותו הדף. דהיינו, הפתיחה והסיום שלכל דף היה כמו אצלנו, כפי שהבאנו ראיה מהפסוק וַיִּשְׁחַט וכן מהפסוק וַיִּלְךְ, וכהנה וכהנה ישנם פה ושם רמזים נוספים לעניין זה.

בתיקון סופרים “יכין ובועז”, הוא דייק לעשות את מסורת ספר תורה כפי הספרים הישנים, כי ישנם כמה סופרים שבגלל שרצו לעשות את הפרשיות כרא”ש ושינו כמה דפים, אבל פה זהו המקורי. יישר כח למו”ל הרב בועז דחבש הי”ו, ישבנו יחד איתו והראיתי לו איך לעשות זאת כפי הספרים הישנים, והדבר יצא ממש לפי המסורת, עפ”י שיטת הרמב”ם בפרשיות פתוחות וסתומות, וגם בלי שום שינוי בראשי הדפים, כפי שאמרנו שיש לכך סיבות.

פעמיים ושלש. ובראשון אמר 'ויצא' היינו י' צא, דהיינו הגוף אומר לנשמה, צאי ממני, שאני מלוכלך מטונף מהעבירות ומהעוונות. בפעם השניה, לא כתוב ויצא, משום שפעם שניה שנתקן מעט לא אמר י'י, אלא כתוב 'יצוא'. פעם שלישית אמר 'שוב', שיש לה

שוב, כמו בְּשׁוּבָה וְנַחַת [וישעיהו ל', ט"ז].

לפי זה מובן, מדוע הפסוק זיישלח את העורב' נכתב בראש הדף, בספר תורה שלנו. הדבר בא להראות, שכשהאדם נולד זאת התחלה של דבר חדש, 'וישלח את העורב', זהו נושא חדש, לכן מתחילים את הדף בפסוק זה שהוא נראה דבר חדש. דף חדש.

ישנם רמזים שהם הפלא ופלא, שלא יעלו על הדעת בעיון ראשון. אמנם זה בדרך רמז, אבל כמובן שאפילו לפי הפשט אפשר להבין הרבה דברים.

שאלה מהקהל: בזמננו עושים גויל?

תשובת מרן שליט"א: יש בזמננו כאלו שעושים אותם, אבל הם עושים מחמרים כימיים, וגם עושים אותם אנשים שהם בעלי דעות לא כשרות, לכן העדפנו שיצא ממקור כשר.

שאלה מהקהל: בכל הגוילים שבזמננו יש בעיני?

תשובת מרן שליט"א: יש כמה שעושים גוילים בזמננו. אינני מכיר את כולם. אבל ראשית צריכים לדעת, האם אנשים נאמנים וכשרים עושים אותם. דבר שני, הם עושים זאת עם חמרים כימיים. דבר שלישי, בדרך כלל יש בעיני בתיקון, זהו עיקר הקושי בדבר זה, שלא הצליחו לעשות משהו שאם תהיה שגיאה ויצטרכו לתקן, שהדבר לא יהיה מכווער ובולט. אין חומר שיכול לעשות שהתיקון לא יהיה מורגש, ואז זה נהיה כמנומר. כשמגרדים בגויל, למחוק טעות, או מקלפים קצת, כאן שזה לצד השיער, העור מתקלקל והדיו שם מתפשט. בקלף אין סיבוך כזה. ישנם חמרים, שאם משתמשים בהם לתיקון, הדף נהיה

בצבעים אחרים, ובכך מתמעט נוי ספר התורה, זה אחד מהדברים הבולטים. ישנו אמנם חומר מועיל לכך, נקרא פְּתִירָה, אבל גם זה לא מספיק טוב. בספרי תורה הישנים שעשו בתימן על גויל, היו מומחים שהיו עושים כעין 'השתלה', דהיינו לוקחים עור ממקום אחר, מקלפים ומדביקים על הספר תורה, עשו הדבקה מדוייקת ושתלו זאת במקום זה, אבל גם זה עדיין אינו כל כך יפה.

דין שחיטה ביום טוב, ומה הדין בבהמה שחציה של-יהודי וחציה של-גוי.

הרמב"ם כותב והלכות יו"ט פרק א' ה"ח, לשיין ואופין ושוחטין ומבשלין ביו"ט. והטעם, משום שנאמר אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכֹל נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם וּשְׁמוֹת י"ב, ט"ז. אם כי בזמננו לא מצוי שישחטו ביו"ט, אבל עדיין ישנם מקומות עד היום, בפרט תימנים, ששוחטים ביו"ט. בקהילות אחרות הפסיקו זאת, כי הם ראו שהדבר גרם למכשולים במשא ומתן ומסחר ביו"ט. אצלנו ברוך ה' לא היו בעיות אלו. אך בדורינו צריך לשים לב, שלא יהיו מכשולים. אבל עדיין ישנם כאלה שרוצים לשחוט ביו"ט. אמנם אין כל כך צורך בזה כיום, כיון ששמים את הבשר בהקפאה, אבל בכל זאת אינו דומה בשר שנשחט היום לבשר שנשחט מאתמול, אפילו שיהיה בהקפאה.

ממשיך הרמב"ם ואומר, שאם עשה אלו מבערב, יש בכך הפסד או חסרון טעם. שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום, כלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנתבשל מאמש. ולא בשר שנשחט היום, כבשר שנשחט מאמש. וכן כל כיוצא באלו.

בגמרא במסכת ביצה ודף כ"א ע"א ישנה שאלה, אם הבהמה היא חציה של-גוי וחציה של-ישראל, האם מותר לשחטה ביו"ט. דהיינו, כיון שלא כל הבשר מיועד עבור היהודי, חלק ממנו הוא עבור גוי, האם מותר לשחוט, או שלא. בעא מיניה רב אויא סבא מרב הונא, בהמה חציה של-נכרי וחציה

שערי יצחק – השיעור השבועי

בנדרים ונדבות הדבר אסור, משום שכשהכהנים אוכלים חזה ושוק והבעלים אוכלים את השאר, הכל 'משלחן גבוה קא זכו', הקרבן שייך בעצם להקב"ה, הוא שנותן להם את האפשרות לאכול, אבל בזמן שהבהמה נשחטה, היא נשחטה לשם ה', לכן אין זה נקרא שהשחיטה היא בשביל בני אדם, אלא לשם גבוה, ולכן הדבר נאסר.

בספר הבונה' ובפירושו ל"עידיקב" שם, הוא אומר דבר מפליא ומעניין על מאמר זה. 'אני היום סמכוני באשישות', כל עוד שהאדם גדול בשם על פני חוצות וגברא רבה הוא, חכמה היא לו, כששואלין אותו דבר הלכה ואין דעתו מיושבת עליו, לדחות השואל בקנה רצון בדבר אחר, פן יהיה לבוז בשעה קלה מכל אשר יגע לקנות לו שם טוב (בעשיריות) [בְּעֶשְׂרֵי שָׁנִים]. וכן עשה רב הונא, להיותו חלוש מהדרשה, ולא מצא שעת הכושר להשיב לרב אויא, וקרא עליו 'סמכוני באשישות'.

כנראה הוקשה לו, מה באה הגמרא ללמדנו בסיפור הזה? שהוא שאל אותו, והוא ענה לו כך. מה התועלת בזה? הרי הגמרא לא כותבת סתם סיפורים, יש איזה לימוד בעניין זה, לא כתב ח"ו דברים שאין בהם תועלת. על זה הוא אומר, שיש בזה חכמה גדולה, לימוד גדול, שאם האדם הוא גדול בשם, גברא רבה, הוא כנראה מתכווין לגמרא במסכת פסחים ודף פ"ז ע"ב, שם כתוב על רב הונא ששאלו אותו מי אתה? אמר, אני רב הונא. ולמה אתה אומר על עצמך 'רב'? אמר, 'אני בעל השם'. מפרש רש"י, מקטנותי כך קוראין לי, רב הונא. כבר בתור ילד קראו לו 'רב' הונא, א"כ הוא 'בעל שם', מפורסם בעולם ויודעים שהוא אחד מגדולי הדור או גדול הדור, אינני יודע, בכל אופן הוא אדם מפורסם. לכן אומר ספר הבונה, שאדם גדול בשם, גברא רבה ששואלים אותו שאלה, ועכשיו הוא 'לא בר הכי', אינו מסוגל לענות, הוא טרוד ולחוצץ ואין דעתו מיושבת, א"כ החכמה היא, שתענה לו

של-ישראל, מהו לשחטה ביום טוב? אמר ליה, מותר. אמר ליה, וכי מה בין זה לנדרים ונדבות? מה ההבדל? למה זה מותר, ונדרים ונדבות אסור? הרי נדרים ונדבות, חלק אוכלים הבעלים, וחלק נקרב על גבי המזבח. ונדרים ונדבות אסור לשחוט ביום טוב, כיון שלא הכל מיועד לאכילת אדם, אלא יש בהם חלק לגבוה, לכן זה אסור. א"כ גם בנד"ד, הרי חלק מהבהמה הוא לגוי [להבדיל], א"כ למה מותר לשחוט? אמר ליה, עורבא פרח. אומר רש"י, עורב הפורח למעלה, השיאו לדבר אחר. הוא לא ענה לו על השאלה. כי נפק, אמר ליה רבה בריה, לאו היינו רב אויא סבא, דמשתבח ליה מר בגויה דגברא רבה הוא? טען רבה בנו של רב הונא לרב הונא, הרי זהו רב אליה סבא, הוא גברא רבה, אתה בעצמך שיבחת אותו. אומר רש"י, ולמה דחיתו והלך לו בכלימה? מדוע אמרת לו 'עורבא פרח' ולא ענית לו על השאלה? אמר ליה, ומה אעביד ליה? אני היום סמכוני בְּאֲשִׁישׁוֹת רַפְדוֹנֵי בְּתַפְנוּחִים [שה"ש ב', ה'], ובעא מינאי מילתא דבעיא טעמא. אומר רש"י, 'אני היום סמכוני באשישות', יו"ט הוא, ודרשתי לרבים, וחליתי מטורח הדרשה. דרשתי היום, וכעת איני מרגיש טוב. וקורא אני עלי 'סמכוני באשישות', הביאו לי סעודה ואסעוד. הוא שואל אותי שאלה קשה בזמן שאני לא מרגיש טוב, לכן דחיתי אותו ואמרתי לו 'עורבא פרח'.

וטעמא מאי, מהו באמת החילוק? אומרת הגמרא, בהמה חציה של-נכרי וחציה של-ישראל מותר לשחטה ביום טוב, דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. אבל נדרים ונדבות אסור לשחטם ביום טוב, דכהנים כי קא זכו, משלחן גבוה קא זכו. כיון שהיהודי לא יכול לאכול בשר, אפילו כזית, אם הבהמה אינה שחטה, אם כן שוחטים את כולה בכדי שיוכל לאכול כזית. ובודאי בנד"ד שיש לו שותפות בחצי הבהמה, מותר לשחטה, כי אין לו אפשרות לאכלה מבלי לשחוט. אבל

תירון בקנה רצון, כמו כאן שהוא אמר לו 'עורבא פרח', דחה אותו בקש.

אבל הוא מוסיף עוד משהו, 'פן יהיה לבוז בשעה קלה, מכל אשר יגע לקנות לו שם טוב בעשיריות שנים'. עשרות שנים הוא קונה לו שם טוב, ועכשיו ברגע אחד יגידו, פתאום הוא לא יודע? שואלים אותו שאלה, והוא לא יודע מה לענות? הוא לא יודע להגיד מה החילוק?

מי שיסתכל בספר עין יעקב מהדורת וילנא, המצוי בזמננו, שמו על זה סוגריים. כנראה מישהו לא מצא חן בעיניו הרעיון, אז הוא שם זאת בסוגריים. אני חיפשתי בעין יעקב דפוס ישן, ואין שם סוגריים. אבל אותו אדם, מחק את המלים הללו, שם משפט זה בסוגריים של חצי עיגול. הרי כידוע, יש הבדל אם עושים סוגריים עגולים, או סוגריים מרובעות. בעבר היו קוראים לזה 'חצאי עיגול', 'כחצי לְבָנָה' או 'כחצי לְבָנָה'. חצי לְבָנָה היינו, כמו הלבנה, כזה: (). ויש כחצי לְבָנָה, כזה: []. מהו ההבדל ביניהם? כשעושים סוגריים עם חצאי לְבָנָה, זהו תיקון, דהיינו יש לפנינו נוסחא ישנה שהוא חושב שאינה מדוייקת, אבל הוא מביא אותה מטעמי זהירות, אינו רוצה למחוק את מה שכתבו בעבר, אולי מישהו יצליח ליישב את הדבר, לכן הוא עושה על זה עיגול, וכותב מה שהוא חושב שצריך לתקן בסוגריים מרובעות. מרובע זה עם זוויות, זה יותר יציב. כאומר, נראה לי שזה מה שצריך להיות. א"כ הוא שם זאת בחצי עיגול, אבל הוא כתב בסוגריים מרובעות רעיון אחר בכלל, [למען לא יבוש לשאול פעם אחרת את אשר יסתפק לו]. הוא רוצה להסביר, מדוע רב הונא ענה לו תשובה כזאת, 'עורבא פרח'? כדי שהשואל לא יתבייש פעם אחרת לשאול אותו.

נראה לי שהמגיה הזה טעה. הוא לא צודק. אדרבה, הרי משמע שרב אויא התבייש בזה שהוא שאל אותו. הרי בנו של רב הונא שאל אותו, 'למה דחיתו והוא הלך בכלימה?' משמע שהוא הלך, ולא היה נעים לו שהוא עונה

תשובה כזאת. אם כן, הוא לא יבוא פעם אחרת לשאול. מה הוא אומר 'למען לא יבוש לשאול'? הרי הוא כן התבייש.

נראה יותר כפי מה שכתב המחבר, את מה שהביאו בסוגריים העגולות. וביאור הדברים הוא, שיש עניין של 'שם טוב', כמו שאומר כבר שלמה המלך אמר, טוב שם מְשָׁמֵן טוב וקהלת ז', א"ן. כמו כן רבינו שלם שבזי זצ"ל [בשירו 'אם תחפצה'], 'שם טוב לך יצא ותשיג חפצך'. במסכת אבות אנחנו לומדים, נגד שמא אבד שמייה [פרק א' משנה י"ג]. פירוש העניין, אדם שמחפש להתגדל ולעשות לו שם בעולם, הוא רק עושה לעצמו פרסומת, לפעמים הוא מצליח בשלב הראשון, אבל בסוף הוא נופל. 'נגד שמא', אם הוא רוצה להמשיך לו שם בעולם, בסופו של דבר 'אבד שמייה', אף אחד לא ידע מי הוא ולא יתייחסו אליו. אבל אם אדם עושה זאת לשם שמים, לא בשביל כבוד עצמו אלא בשביל כבוד הקב"ה, רוצה לפרסם את שמו בעולם בכדי שיהיה מזה תועלת, זוהי מצוה. זהו שנאמר, טוב שם מְשָׁמֵן טוב. כתר שם טוב עולה על גביהן [אבות פ"ה, משנה ז'].

א"כ רב הונא דאג לעצמו כל השנים שיהיה לו שם טוב בעולם, לא ח"ו בשביל כבוד עצמו, אלא לשם שמים. כעת בא רב אויא סבא ושואל אותו שאלה, ורב הונא היה אחרי הדרשה, הוא כבר עייף ומותש, דוקא אז בא מישהו לשאול אותו איזה סברא, 'לומד'ס' [לומדות], מה החילוק בין זה לזה? צריך איזה סברא דקה לבאר את ההבדל. ורב הונא לא יכול לענות. א"כ מה הוא יענה לו? תבוא מחר? זה יהיה תימה. וכי הרב לא יודע? השואל חשב שזה אצלו כמו 'אֲשָׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ' [תהלים פ"ה, ה'], שזהו דבר פשוט, ואם הוא לא יודע כנראה הוא לא כל כך חשוב, הוא לא 'אדם גדול'. לכן רב הונא לא יכל להגיד 'איני יודע', או 'תבוא מחר', ממילא הוא ענה לו 'עורבא פרח', והשואל הביין מה שהבין.

יש לבאר, מה הייתה כוונת רב הונא באמרו 'עורבא פרח'?

אומר החיד"א בספרו "מראית העין" ומסכת ביצה שם, שכוונתו כעין מה שכתב ה"שפתי כהן" בביאור זיישלח את העורב, שהקדמנו לעיל. דהיינו 'את הערב'. א"כ הוא מתכוון לומר, שהגוף הוא ערב בעד הנשמה. דרך אגב, אל תאמרו שזה דבר פלא, שהרי היום קראנו בספר משלי וכ"ב, כ"ז, אל תהי בתקעי כף, "בערבים" משאות. לשון עירבון על חובות. המלה ערב, היא מלשון ערבות. א"כ הוא התכוון להגיד כך, כיון שהגוף הוא ערב בעד הנשמה, כל זה בזמן שהאדם בריא, אבל כעת אני כבר עייף, כבר אינני מסוגל, אני עכשיו צריך לאכול בכדי להחיות את נפשי, א"כ כבר אין ערבות, וזהו 'עורבא פרח', דהיינו הערבות פרוחה ממני. כך הוא מפרש זאת בדרך מליצה, וזה לשונו בספר "מראית העין", אפשר לומר דרך דרש ודרך צחות, במה שכתב הרב עיון יעקב [סנהדרין צ"א], משם הרב שפתי כהן ז"ל, על פסוק זיישלח את העורב' שהוא הגוף הערב על הנשמה, ע"ש. וזה רמז לו, כיון דאותו היום קרי אנפשיה 'סמכוני באשישות' ואינו יכול ללמוד, מעתה אין ערבות לגוף כי לא יכול. וזהו שאמר 'עורבא פרח', פירוש הערבות פרוחה, שאינו יכול ללמוד ופטור מתלמוד תורה, ואם כן אעיקרא לא יש חוב, ומהיכא תיתי ערבות על מי שאינו חייב.

רציתי להאריך בנושא זה, אבל אני רואה שהזמן כבר קצר, א"כ בלי נדר נשלים זאת בשיעור הבא.

קושיות עצומות על דברי החתם סופר במשנה במסכת אבות "הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה וכו'", מיהו רבי שמעון שאמר זאת, ותמיהות על גופם של דברים. סתם ר' שמעון, הוא רשב"י. רמ"ח תיבות בק"ש, בצירוף ה' אלדיכם אמת.

במסכת פרקי אבות שאנו קוראים בין פסח לעצרת, ישנו דבר הפלא ופלא, דבר קשה מאד שכותב בעל חתם סופר. מי שיצליח

שערי יצחק – השיעור השבועי

ליישוב זאת, בלי נדר אתן לו פרס... דבר זה צריך נגר ובר נגר דליפרקיניה' [עין עבודה זרה דף נ' ע"ב]. דברי החתם סופר הללו, כל מה שהוא כותב מהתחלה ועד הסוף, תמוה מאד. לולא שהחתם סופר כתבם, לא היינו מביאים זאת לבית המדרש. אבל בעל חתם סופר הוא 'פה קדוש', לכן אקרא לכם את מה שהוא כתב, נבאר את דבריו, ונקשה את הקושיות.

החתם סופר מביא את המשנה [אבות פ"ב משנה י"ג], רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה. וכשאתה מתפלל, אל תעש תפילתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום, שנאמר [ויאל ב' י"ג] כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך. אומר החתם סופר [תורת משה, פרשת ואתחנן דף ט"ז], נראה לי הכוונה, כי רבי שמעון בר יוחאי הוא סתם רבי שמעון, היה תורתו אומנותו, ולא הפסיק התפילה, עיין פרקא קמא דשבת [דף י"א ע"א] ובירושלמי שם [הלכה ב']. ונראה לי, היינו בשלש תפילות בכל יום, אך תפילה בעת צרה שהיא מצות עשה המוטלת עליו ועוברת, בודאי נדחה דברי תורה מפניו. והיינו דאמר רבי שמעון, 'הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה', בעת הצורך להתפלל, אף על פי שאינו מתפלל בכל יום שלש פעמים, מכל מקום 'הוי זהיר'. ומהו הזהירות? 'כשאתה מתפלל' פירוש, אם השעה צריכה לכך שאתה מתפלל, 'אל תעשה תפלתך קבע' כאותם מתפללים שלש פעמים בכל יום, אלא אותה תפילת פרקים תעשיה רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא, כי בעת ההיא צריך רחמים ורבות תחנונים יותר. ושוב אמר 'אל תהי רשע בפני עצמך', לומר אינני כדאי לומר תורתו אומנותו, ומחוייב אני להפסיק מתורה שלי שאינה חשובה, וצריך אני להתפלל שלש פעמים בכל יום, וכמו שאמר רבי יוחנן באמת, והזהיר רשב"י שאל תאמר כן. כן נראה לענ"ד פירוש המשנה הלז. וכו' ע"כ.

הוא אומר, כיון שאת משנה זאת אמר רבי שמעון, אם כן סתם רבי שמעון במשנה זהו רבי שמעון בר יוחאי. אכן זה אמת, והדבר מוסכם בכל הראשונים, סדר תנאים ואמוראים כותב כך וחלק ב' אות ו', ורש"י [שבועות דף ב' ע"ב, ועבודה זרה ב' ע"ב] ומהרשב"ם [בבא בתרא דף ק"ב ע"א ד"ה משום, והרמב"ם ובהקדמה לפירוש המשניות, וכדלקמן]. כי הרי ישנם הרבה תנאים בשם רבי שמעון, כגון רבן שמעון בן גמליאל, רבי שמעון השזורי, רבי שמעון בן ננס, רבי שמעון בן הסגן, רבי שמעון בן שטח, שמעון התימני ויש גורסים התימני, רבי שמעון בן עזאי, רבי שמעון בן זומא, רבי שמעון בן אלעזר, רבי שמעון בן יהודה, רבי שמעון בן בתירא, שמעון אחי עזריה. אם כן כשכתוב סתם רבי שמעון, מיהו? אומר הרמב"ם, רבי שמעון הנזכר במשנה סתם, הוא רבי שמעון בר יוחאי, תלמיד רבי עקיבא, שנודע ומפורסם עניינו עם קיסר [מעילה י"ז ע"ב]. זהו דבר מוסכם. דרך אגב, הציון דלעיל למס' מעילה, הוא על פי היעב"ץ, שהובא בפיה"מ הוצאת מכון המאור שם. אם כן פלא שלא הזכיר הרמב"ם את בריחתו למערה וכו', והנסיים שנעשו לו שם עם המעייין ועץ החרוב וכו' שבמסכת שבת דף ל"ג ע"ב, שזה יותר ידוע ומפורסם, ויותר בולט ומיוחד. לכן נלע"ד אדרבה, שכוונת הרמב"ם לעניינו עם קיסר שבמסכת שבת, כי במסכת מעילה מדובר רק על בת הקיסר, משא"כ במסכת שבת הוא על הקיסר עצמו, שכן כתוב שם שאליהו הנביא עמד על פתח המערה ואמר, מי יודיע לבקיוחאי, כי מת "הקיסר" ובטלו גזירותיו. סיוע נוסף לכך, שהרמב"ם הוסיף מיד אחרי כן כי ר' אלעזר הוא בנו של רשב"י, וזה מוזכר שם שם במס' שבת ולא במסכת מעילה. ונחזור לעניינינו.

אומר החתם סופר, א"כ בואו נעשה חשבון, רבי שמעון אומר 'הוי זהיר בקרית שמע ובתפלה, וסתם רבי שמעון הוא רשב"י, וידוע שרשב"י היה 'תורתו אומנותו', וזה מבואר בגמרא אומרת במסכת שבת [שם] על מה

שכתוב במשנה [דף ט' ע"ב] לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל וכו', ואם התחילו אין מפסיקין. דהיינו, לכתחילה אסור להסתפר. אבל אם התחיל, ימשיך. ואחרי כן המשנה אומרת, מפסיקין לקרית שמע, ואין מפסיקין לתפילה. אומרת הגמרא על זה, הא תנא ליה רישא אין מפסיקין? מדוע חוזרים ואומרים פעם נוספת 'אין מפסיקים לתפילה'? מתרצת הגמרא, סיפא אתאן לדברי תורה. דתניא, חברים שהיו עוסקין בתורה, מפסיקין לקרית שמע ואין מפסיקין לתפילה. והטעם, אומר הרמב"ם [הלכות תפלה פ"ו ה"ח], שמצות תלמוד תורה גדולה ממצות תפילה. דינו כמו העוסק במצוה שפטור מן המצוה [עיי' סוכה כ"ז ע"א]. אבל לקרית שמע, שחיובה מן התורה, חייבים להפסיק. כתוב וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ [ודברים ו' ז'], א"כ זאת חובה, אבל לתפילה לא חייבים להפסיק. אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו, שתורתן אומנותן. אבל כגון אנו, מפסיקין לקרית שמע ולתפילה. רבי יוחנן, שאנחנו לא מגיעים לקרסולי קרסוליו, הוא אומר כך, אנחנו חייבים להפסיק גם לתפילה, כי אנחנו תורתנו אינה אומנותנו, כיון שאנו מפסיקים מתלמוד תורה אם יש צורך פרנסה, שהרי נאמר זְחִי פְּהָם' [ויקרא י"ח, ה'], ולא שימות בהם [ועבודה זרה דף כ"ז ע"ב]. א"כ רשב"י שתורתו אומנותו, אינו עוסק בשום מלאכה [עיי' שבת ל"ג ע"ב], ודרך אגב לכן אנו אומרים את פיוט "בר יוחאי" בשבת, כי רשב"י נקרא 'שבת', אינו עובד כל השבוע כמו שבשבת אין מלאכה, אם כן תורתו אומנותו. ומי שתורתו אומנותו, פטור מן התפילה. אבל מי שמפסיק מתלמוד תורה בשביל אומנותו, בודאי שיפסיק בשביל תפילה. [ע"ע ברכי יוסף או"ח סי' ע', אות ב'. ובפתח עינים מס' שבת דף ל"ג ד"ה בעידן. והלכה ברורה חלק חמישי דף תנ"ו תנ"ז].

א"כ אומר החתם סופר כך, אמנם רשב"י תורתו אומנותו, ואינו מפסיק לתפילה, אבל הדבר תלוי, על איזו תפילה מדובר. ידועה

הוא'. תרבה בתחנונים, כי זאת שעת הצורך, וישנן בקשות המיוחדות לעכשיו. עד כאן הם דברי 'פה קדוש', ואין בכוחנו לערער על דבריו ח"ו. אבל לשאול מותר, ואפילו צריך. זאת חובה, כי התורה היא תורת אמת.

צריך לדעת כך, הרי המשניות מהתחלת מסכת אבות, מסודרות לפי סדר התנאים. משה קיבל תורה מסיני, ואח"כ כתובים כל התנאים ואמוראים לפי סדר הזוגות. שמעיה, אבטליון, יוסי בן יועזר וכו'. כל הדברי מוסר מסודרים כפי הסדר שאמרו גדולי ישראל.

בפרק שני משנה ח', לאחר שהבאנו את שמאי והלל, מובא רבן יוחנן בן זכאי, שהוא תלמיד של שמאי והלל. אומרת המשנה, חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי. ואלו הן, רבי אליעזר בן הורקנוס, ורבי יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערך. הוא היה מונה שבחן, רבי אליעזר, בור סוד וכו'. שמעון בן נתנאל, ירא חטא וכו'. הוא היה אומר, אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כולם. אמר להם, צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם, ואז כל אחד מהם אומר דבר, רבי אליעזר אומר, עין טובה. רבי יהושע אומר, חבר טוב. רבי יוסי אומר, שכן טוב. רבי שמעון אומר, הרואה את הנולד. איזה רבי שמעון זה? מה נגיד? סתם רבי שמעון, זה רשב"י. וכי סלקא דעתך? הרי אמרנו מי הם התלמידים של רבן יוחנן בן זכאי, לא צריך לכתוב שוב שזהו רבי שמעון בן נתנאל, פירטנו את כולם לפני כן, וכעת המשנה אומרת מימרות שהם אמרו. חזר ואמר להם, צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם, רבי אליעזר אומר, עין רעה וכו'. רבי שמעון אומר, זהו רבי שמעון בן נתנאל. והמשנה הבאה ממשיכה, הם אמרו שלשה שלשה דברים. רבי אליעזר אומר, יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך.

המחלוקת בין הרמב"ם לרמב"ן, האם חובת תפילה מדאורייתא או מדרבנן. הרמב"ם סובר וספר המצוות, עשין ה'. ובמשנת ריש הל' תפילה, שהתפילה שאנו מתפללים בכל יום היא מן התורה. אמנם לא כל התפילות, אבל לפחות תפילה אחת היא מן התורה. וחכמים קבעו שלוש תפילות, שחרית מנחה וערבית. והמקור לכך הוא מהכתוב [דברים י"א י"ג] וּלְעַבְדוּ בְּכָל לְבַבְכֶם, זו תפילה. איזוהי עבודה שבלב? זו תפילה [תענית דף ב' ע"א]. א"כ לדעת הרמב"ם, חובת תפילה בכל יום היא מן התורה, ולכן סובר הרמב"ם שגם נשים חייבות במצות תפילה. אבל הרמב"ן [בהשגותיו לספר המצוות שם] חולק על כך, כי מה שכתוב ז'לעבדו' זוהי רק אסמכתא, ולשיטתו חובת תפילה מן התורה היא רק בשעת צרה, רח"ל. כמש"נ וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בחצרות ונזפרתם לפני יי אלהיכם ונושעתם מאיביכם [במדבר י', ט"ו]. בזמן צרות ח"ו, ישנה חובה מן התורה להתפלל. הוא מביא גם את מה שכתוב אצל שלמה המלך [מלכים א' פרק ח'], בזמן שבנה את בית המקדש, כתוב שם 'על כל צרה, ומדובר בין צרת רבים ובין צרת יחיד, ישנה חובה להתפלל.

אומר החתם סופר, מה שרשב"י בא ואומר שלא מפסיקין לתפלה, היינו שלא מפסיקין לשלש תפילות. אבל תפילה בשעת צרה היא חובה מן התורה כמו קרית שמע, לפי שיטת הרמב"ן. וזה הפשט במשנה, 'הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה, דהיינו תפילה בשעת צרה. כמו שקרית שמע היא מן התורה, כן תפילה בשעת צרה. ואתה צריך להיות זהיר בהם. והזהירות היא, ש'כשאתה מתפלל, דהיינו כשיש צורך שתתפלל, אל תעש תפלתך קבע' כמו אלה שמתפללים שחרית מנחה ערבית בשעות זמנים קבועים, אלא כשאתה מתפלל, דהיינו מתי שיש לך צורך להתפלל בשעת צרה רח"ל, אל תעשה קבע' כמותם, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך

רבי יהושע אומר, עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות, מוציאין את האדם מן העולם. רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשלך וכו'. ובמשנה י"ג, רבי שמעון אומר, הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה וכו', איזה רבי שמעון זה? זהו תלמידו של רבן יוחנן בן זכאי, דהיינו רבי שמעון בן נתנאל'. א"כ איך נכנס פה שזהו רשב"י? המשנה אח"כ ממשיכה, רבי אלעזר אומר וכו', זהו התלמיד החמישי של רבן יוחנן בן זכאי. הדבר פלא עצום. כיצד יתכן לומר שזהו רבי שמעון בר יוחאי?!

גם עצם פירושו קשה, שהרי הוא מסביר את 'הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה', שתיזהר בכך שיאל תעש תפלתך קבע'. והחתם סופר מסביר, מהו הוי זהיר? שתעשה תפלתך תחנונים. הרי כתוב שכל תנא אמר 'שלשה שלשה דברים', ולפירושו זה יוצא רק שני דברים, כי הוא אמר 'הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה', והזהירות היא שתעשה אותה תחנונים, א"כ לכאורה זה דבר אחד או שני דברים, אבל הרי כל תנא אמר 'שלשה דברים'. אתמהא.

גם בהמשך דבריו, 'ושב אמר אל תהי רשע בפני עצמך' לומר, אינני כדאי לומר תורתני אומנותי, ומחוייב אני להפסיק מתורה שלי שאינה חשובה, וצריך אני להתפלל שלש פעמים בכל יום, הוא אומר כך כדי להסביר את הסיפא, שהדבר האחרון 'אל תהי רשע בפני עצמך', הוא גם קשור, כי רשב"י מדבר לאנשים בדרגא שלו, לכן הוא אומר, אל תחשוב, אינני ראוי לומר שתורתני אומנותי, אינני בדרגא הזאת. דהיינו, אולי תאמר, כיון שאני מפסיק מלימוד התורה בכדי לעסוק בפרנסה, אינני בדרגת רשב"י שלא עסק במלאכה, שהיה צדיק גמור והקב"ה דאג לו לפרנסתו וועי' מהרש"א על מס' ברכות דף ל"ה ע"ב).

אדם שחושב שאינו מסוגל להיות כך, שהוא צריך להפסיק לפרנסה, כיון שלפי מצבו הקב"ה לא יתן לו עד כדי כך, שלא יצטרך לעסוק בפרנסה ותהיה לו פרנסה מעצמו, זוהי דרגא גבוהה, א"כ אם אדם לא חושב שהוא

בדרגא כזאת, כמו שאמר רבן יוחנן 'כגון אנו, אין תורתנו אומנותנו ולכן אנו מפסיקים, לפי זה רשב"י קורא לאדם כזה בשם 'רשע'. הרי הוא אומר 'אל תהי רשע בפני עצמך'. ח"ו, וכי אדם זה הוא רשע? אדם כזה אינו 'צדיק גמור' אבל אינו רשע. הדבר פלאי פלאות. ועוד קשה, שלפי דבריו, רשב"י חולק על מה שאמר רבי יוחנן, והא 'אפוי פלוגתא לא מפשינן'!?

ועוד, החתם סופר בא לבאר לפי זה, את הכתוב בפסוק, וְאַתְּ חָנֵן אֶל יְיָ בְּעַת הַהוּא לְאמֹר [דברים ג', כ"ג]. הוא שואל, מה הפירוש 'בעת ההיא'? איזה עת הוא בא למעט? והוא מפרש, עכשיו זאת שעת צרה. למשה רבינו היתה אז עת צרה, מפני שהוא רצה להיכנס לארץ ישראל. לכן נאמר 'ואתחנן', דהיינו תעשה תפילתך רחמים ותחנונים. אבל אינני יודע אם זאת קושיא. וכי לא טוב מה שחז"ל פירשו? הרי חז"ל פירשו 'בעת ההיא', שהכוונה אחרי מלחמת סיחון ועוג, כיון שראה משה רבינו שהצליח עליהם, חשב שהותרה השבועה [ספרי פרשה כ"ו, הובא ברש"י], ועכשיו זוהי עת רצון, לכן הוא התפלל. לא צריך דוקא את פירושו זה. ע"ע במדרש הגדול, ובמעס לועז הובאו לכך ששה טעמים.

ויש כאן פלא על פלא, אוסיף לכם מש"כ בספר עולת חודש, של הגאון רבי אלעזר פלקלס בעל שו"ת תשובה מאהבה, זהו תלמידו המפורסם ביותר של בעל נודע ביהודה, הוא מביא את המשנה הזאת וכותב כך [בסוף הספר, מילי דהספידא דרוש י"ב], 'רבי שמעון אומר הוי זהיר בקרית שמע ובתפילה, הזהיר על קרית שמע בכוונה. ושמע ישראל', לא התכווין 'שמע' לשמע האוזן, אין הכוונה כך, לשמיעה כפשוטה, כי אם לאמונת הלב, כמו (נשמע) [נְעִשָׂה] וְנִשְׁמָע [שמות כ"ה, ז]. וְשִׁמְעֵת יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרֵת לְעֲשׂוֹת [דברים ו', ג]. דהיינו, שמיעה היא מלשון קבלת דברים, שאדם מאמין ומקבל. וכל מה שבא על דרך זה בלשון שמיעה, הכוונה להאמין ולקבל בלב. והוא הולך כמעט באותה הדרך, של

תיב. אמר ליה, ברי, שמעת בהא מידי? אמר, כך שמעתי מאבא, בקרית שמע יש רמ"ח תיבות חסר תלת למניין איבריו של-אדם. מאי תקנתיה? תקינו שיהיה השליח ציבור חוזר שלוש תיבות. ומאי נניהו? י"י אלד"כס אמת, להשלים רמ"ח תיבות. דהיינו, ישנס רמ"ח איברים באדם, וכנגדם ישנס רמ"ח תיבות בקרית שמע. כל אבר ואבר נוטל תיבה, ומתרפא בה.

דרך אגב, מפה צריך ללמוד מוסר, כמה חשוב לדקדק בקרית שמע, לבטא כל אות ותיבה. מישוהו סיפר לי שהוא היה באיזה 'שטיבל', הסתכל על השעון, וראה שגמרו את קרית שמע בתוך דקה וחצי! אינני יודע כמה אותיות בלעו... הדבר חמור מאד. [אצלינו ביום חול, זמן ק"ש הוא קרוב לארבע דקות, ק"ו בשבת ויו"ט. אמנם ידוע מה שהחפץ חיים כותב בתורת הבית, שב"מינוט" אחד דהיינו דקה אחת, אפשר לומר מאתים מלים, מקיימים מאתים מצוות של לימוד תורה, אבל קרית שמע שאני, כי צריך לדקדק באותיותיה ולכוון הדק היטב כראוי]. 'כל אבר נוטל תיבה, יוצא שאם אדם רוצה שיהיו לו עיניים בריאות, לפחות את המלה 'בין עיניך' שיאמרנה כראוי. אם יש לו בעיות וכאבים בשיניים, ידייק במלים 'ושננתם לבניך'... בלב, 'על לבבך'. אבל אין פלא שאנשים ח"ו יצאו בסיוס התפילה חולים או פצועים, ורצו ישר לקופת חולים... אבל הם כבר היו אצל הרופא הגדול, ישתבח שמו לעד, אם היו מדקדקים היו מתרפאים. הדבר חשוב מאד. כמה חשובה כל מלה, אפילו המלה 'את', ו'אֶהְבֶּתְךָ', היא כנגד אבר אחד של האדם. וכי לא שוה לו להתאמץ בשביל כך?

א"כ הקושיא על בעל חתם סופר, ועוד כמה מפרשים שכתבו כזאת [מלבד הר"א פלקס שהבאנו, ועוד מפרשים, כגון שארית מנחם (הובא במסכת אבות מתיבתא, כפתור ופרח, דף ע"ז). כך יוצא כבר מדברי ר"ד הנגיד נכד הרמב"ם, במדרש דוד על מסכת אבות דף נ' נ"א, והביא ע"ז מעשה הנפלאות שעשה

החת"ס, רק מביא עניינים אחרים. ויש לומר, שהזהיר על קרית שמע, כי סתם רבי שמעון הוא רשב"י. הוא מביא ממסכת מנחות ודף צ"ט ע"ב, אמר רבי יוחנן משום רשב"י, אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית, קיים 'לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך' ויהושע א, ח"ו. הגמרא אומרת שם לגבי לחם הפנים, שצריך להיות לחם פנים לפני תמיד [שמות כ"ה, ל]. וכי כל הזמן הוא נמצא? אלא אפילו אם נמצא שחרית וערבית, הדבר נקרא 'לפני תמיד'. אומרת הגמרא, לפי זה, אדם שקרא קרית שמע שחרית וערבית, קיים 'לא ימוש', ויצא ידי חובת לימוד תורה. אומר רבי יוחנן בשם רשב"י, ודבר זה אסור לאמרו בפני עמי הארץ. משום שח"ו לא ישתדלו בכלל ללמוד. כיון שקרית שמע מספיק להם, יתבטלו מדברי תורה. רבא אמר, דבר זה מצוה לאמרו בפני עמי הארץ. אדרבה, שיראו שאם על דבר 'קטן' כקרית שמע שחרית וערבית הוא כבר מקיים וְהִגִּיתָ בוּ יוֹמָם וְלַיְלָה, ע"י קרית שמע בלבד, כבר זוכים למה שנאמר שם, פִּי אֶזְתַּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ וְאֶזְתַּשְׁפִּיל וְיהושע שם]. ק"ו אם ילמד חמש או עשר דקות, שעה או שעתיים, איזה שכר עצום הוא יקבל. לכן אדרבה, כדי שעמי הארץ יתלהבו ויתעוררו מכך, כמה גדול שכר לימוד תורה. אם כן הוא אומר, לכן אמר רבי שמעון 'הוי זהיר בקרית שמע ובתפלה', רבי שמעון לשיטתיה, הזהיר מאד על קרית שמע.

פירוש נוסף הוא אומר, או שהזהיר מאד על קרית שמע, על פי מה שאמרו בזהר, רשב"י המובא בגמרא הולך לשיטתו בספר הזוהר, רבי נהוראי אומר, בקרית שמע רמ"ח תיבות, כמניין איבריו של-אדם. וכל הקורא קרית שמע כתקנה, כל אבר ואבר נוטל תיבה אחת, ומתרפא בו. ודא, רפאות תהי לשרך וְשָׁקוּי לְעִצְמוֹתֶיךָ [משלי ג, ח"ו]. אדהכי מְטָא האיי ינוקא לעי מאורחא [פי' עייף מהדרך] ויתיב קמיהו. שמע אילין מילין, קם על רגלוי ואמר, הלא אין בקרית שמע אלא רמ"ח תיבות? אמר ליה רבי חייא, תיב ברי

השי"ת לרשב"י יעו"ש. והמעין להחיד"א בפתח עינים, על מס' אבות דף צ"ב ע"ב, יראה שנוהר ונשמר מזה. כיצד הם מפרשים על ר' שמעון במס' אבות שמן העניין מוכח שהכוונה לרבי שמעון בן נתנאל, והם מפרשים כי זהו רבי שמעון בר יוחאי, הרי הם שני תנאים שונים.

ישנם חסידים האומרים בכדי לתרץ את הקושיא (שעליה כבר עמדו, אבל לא על שאר הקושיות שאמרנו), שרבי שמעון בן נתנאל ורשב"י הם אותו "שורש נשמה". שמעון, מלשון שמיעה, כלו' הבנה והשגה, וזהו יסוד תורתו אומנותו. כך הם תירצו את הקושיא. אבל אני אומר, שאם כן, אין לדבר סוף. אם נאמר 'לשיטתו' לפי שרשי הנשמות, אין לזה סוף. אינני מכיר דבר כזה, שעושים 'לשיטתו' לפי הגלגולים. זה לא מסתבר. וועין סדר הדורות ח"ב דף קפ"א ע"ב. גם את"ל שנתכוונו לזה, היו צריכים לפרש שיחתם, ועכ"פ לרמוז.

שאלה מהקהל: מי כותב זאת?

תשובת מרן שליט"א: ליקוטי שיחות וכרך י"ז, פרקי אבות, פ"ב אות ה'. עמוד 1356.

ועוד קשה, הוא אומר כי מה שאמר רבי שמעון 'הוי זהיר בקרית שמע', זהו בגלל שכתוב בספר הזוהר, שכל אבר נוטל תיבה מקרית שמע, כפי שאמר ההוא ינוקא 'כך שמעתי מאבא', והוא כותב כאן בסוגריים שאביו היינו רבי שמעון. אבל לפי מיעוט ידיעתי, ה'ינוקא' שכתוב בספר זוהר הקדוש, זה אינו בנו שלרבי שמעון. מוזכר בהרבה מקומות 'ינוקא', גילה סודות נפלאים, אך לא פורש מיהו. ובמקום אחד כתוב שהוא היה 'בן חמש', אבל לא כתוב מיהו. ובמקום אחד כתוב, שהוא היה בריה דרב המנונא סבא. אינני יודע אם זה הוא בכל המקומות, אבל זהו לא הבן של רבי שמעון, אלו שני תינוקות שונים. לא זכיתי לדעת מניין לו זאת.

שאלה מהקהל: אולי רק כאן הכוונה לבנו שלרשב"י?

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות, אבל הדבר לא נזכר, וישנם מקומות שמשמע בודאי

שזה לא בנו, וכתוב שרשב"י הוא שדיבר איתו. ועי' זוה"ק בפ' תצווה דף קפ"ג ע"ב ודף קפ"ד ע"א. ישנם פה קשיים מתחילה עד הסוף. לא זכיתי לדעת מניין לו, ועוד לכתוב זאת בפשיטות כל כך. ניש להוסיף, כי עוד יש להקשות ע"ד החתם סופר, לפי דברי החיד"א בגליון הזוה"ק פ' כי תשא דף קפ"א ע"א אות ב', והובא בכף החיים סי' פ"ט ס"ק מ"ה, שבפועל רשב"י לא עשה מעשה כדעת עצמו, והיה מפסיק לתפילה, כנראה מהירושלמי ריש מס' ברכות יעו"ש"ב. ולדידיה דהחיד"א משמע כי מה שאמר אין מפסיקים, ר"ל דפטורים מתפילה. אך לפי דברי הרמב"ם פ"ו מתפילה הל"ח, שהטעם מפני שת"ת גדול, לכאורה אין ראוי להפסיק. ומאי דאשכחן שהתפללו, אולי אז בשעת החיוב לא עסקו בתורה, שכן דייק הרמב"ם לכתוב אם נמצאו עסוקים בת"ת בשעת תפילה. ויש לברר לעת הפנאי. וקיצרתי.]

בשלמא בפרק ג', ר' שמעון אומר שלושה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה וכו', על זה שייך לומר סתם ר' שמעון הוא רשב"י. וכן בפרק ד' משנה י"ז, ר' שמעון אומר שלושה כתרים וכו'. אבל לא כאן בפרק שני, כי המשנה לא פירשה זאת שהכוונה לר' שמעון בן נתנאל, מאחר שזה מובן מאליו לפי קישור העניין. היכא דמוכח, שאני. כבר עמד על כך מה"ר אברהם זכותא בספר יוחסין דף ע"ט, והובא גם בסדר הדורות, כי הא דר"ש הוי זהיר בק"ש ובתפילה, אינו רשב"י אלא ר' שמעון בן נתנאל, שזה דבר הלמד מעניינו ע"כ. וע"ע באבות דרבי נתן פרק י"ד, עד סוף פרק י"ז, ר' שמעון אומר הוי זהיר בק"ש. [אמנם חסר שם העניין השלישי, אל תהי רשע וכו'. וצ"ע].

לכן, מי שיצליח לתרץ זאת, אבל תירוץ אמיתי, לא 'עורבא פרח', מי שיצליח ליישב את העניין הזה, שכרו גדול. [וע"ע במאמר על ס' סדר הדורות, שבמאסף אור ישראל (מאנסי) גליון נ"ד דף רל"ט]. יתכן אולי שאם

שערי יצחק – השיעור השבועי

שמכוון כנגד ארבעים גמלים. דהיינו, במשא גמל אחד, אפשר היה לכתוב פרטי פרטים עד למשאו ארבעים גמלים.

שאלה מהקהל: ומה הם 'השמטות הזוהר'? תשובת מרן שליט"א: 'השמטות הזוהר' אלו עוד חסרונות מהספר, דברים מהסוג הזה. מקורם מהרב ישראל בנימין, וכמדומה אני שגם מבית מדרשו של האר"י בצפת, ועוד. הרי הכתביד היו מפוזרים, א"כ הם ראו מה עוד חסר אצל המדפיסים, והוסיפו זאת בשלבים מאוחרים יותר. אבל כל החסרונות הללו, לא היו בכמות של ספר, אלא רק מאמרים בודדים. ונדפסו לראשונה באמסטרדם ה'תע"ה, ובקושטא ה'תצ"ו. [מרן שליט"א מתחיל בקריאת ספר זוהר חדש, זיאמר אלד"ים יהי אור, אמר רבי יצחק וכו']. ברוך י"י לעולם אמן ואמן.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.
פרטים בטלפון: 050-4140741

**לכשרות בד"צ "פעולת צדיק"
דרוש מפקח כשרות**

**למשחטת עופות בעיר פ"ת.
עדיפות לבעל נסיון בשחיטה ובדיקות.
פרטים בטל': 050-4140741.**

היו שומעים זאת, היו גדולים אלו אומרים ברוב ענותנותם, הדרי בי. דברים שאמרת בפניכם, טעות הוא בידי. מי לנו גדול ממה רבינו שהודה ולא בוש לומר טעיתי, שמעתי ושכחתי. וצע"ג.

סיום ספר הזוהר והתחלת זוהר חדש.

בליל ל"ג בשבוע שעבר, שכחנו לעשות את הסיום האמיתי של ספר הזוהר הקדוש. אנחנו קראנו את אידרא זוטא, אבל לא עשינו את הסיום ממש, כי הזמן היה קצת לחוץ. אם כן, עכשיו נעשה את הסיום. נגמור את הזוהר הרגיל, ונתחיל בזוהר חדש. אחרי כן נמשיך בל"ג תיקוני הזוהר, בעזרתו יתברך. מובא בספרים, שסיום מסכת או כל סיום שהוא, זהו עת רצון. לכן מי שירצה מי שבירך, יכול להתפלל בעצמו, אין צורך שדוקא אני אגיד זאת, כל אחד יכול לבקש על כל צרכיו, ובעז"ה יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות ליבו לטובה.

כעת נעשה את הסיום, להצלחתו ולברכתו של הרב שמעון בן אברהם יצחקי יצ"ו.

[מרן שליט"א קורא את השורות האחרונות בזוה"ק סוף פרשת האזינו ומסבירם].

כידוע, מלבד הזוהר הרגיל, יש ספר שנקרא זוהר חדש. מהו זוהר חדש? הרי הזוהר נדפס לראשונה בעיר קרימונה, וגם בעיר מנטובה בשנת ה'שי"ח, ולאחר שהדפיסוהו נתגלה שלא היו הרבה קטעים למדפיסים. לכן ישב המקובל רבי אברהם הלוי שהיה בצפת, שהיו לו הרבה כתביד שלא היו לפני המדפיסים, והוא בדק את מה חיסרו המדפיסים בספר, הוא ישב על דבר זה עשר שנים, צירף את הכל, ועשו מזה ספר נפרד מכל ההוספות שהיו לו בכתביד. הדפיסו זאת בעיר שאלוניקי בשנת ה'שנ"ו, וקראו לזה בשם "זוהר חדש", כי הספר הקודם כבר התפרסם, לכן בהם עשו זאת בנפרד. אבל בעצם זהו חלק מספר הזוהר, רק שלא היה להם את הזוהר בצורה מושלמת. וכפי שאמרנו ובשיעור הקודם ליל ל"ג בעומר, שספר הזוהר היה משא גמל אחד,